

منظور از شکر اخلاقی و شکر اعتقادی چیست؟

حضرت زهرا(س) از خدای متعال درخواست می‌کنند بارالها کاری کن که شکرگزاری ما نسبت به تو در حال ازدیاد و افزایش باشد چرا که ازدیاد شکر ازدیاد گستره جان را در پی دارد.

حضرت زهرا(س) از خدای متعال درخواست می‌کنند بارالها کاری کن که شکرگزاری ما نسبت به تو در حال ازدیاد و افزایش باشد چرا که ازدیاد شکر ازدیاد گستره جان را در پی دارد.

خبرگزاری مهر- گروه دین و آئین: الگو گرفتن از زندگی ائمه علیهم السلام جزو موارد مورد تاکید در معارف اسلامی و در جهت ساختن سبک زندگی مناسب برای مؤمنان است، در زندگی حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها باید دقیق شد، با نگاهی نو آن زندگی را شناخت و به معنای واقعی کلمه آن را الگو قرار داد. یکی از ابعاد زندگانی این بانوی بزرگوار نیایش‌های عاشقانه آن حضرت با خداوند تبارک و تعالی است. دعاهایی است که منسوب به حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها بوده و راهگشا برای کسب معرفت و رسیدن به کمال محسوب می‌شود.

دعا نزدیک ترین و مؤثرترین رابطه انسان با خداست. دعا در فرهنگ اسلامی از مهم ترین عبادات است؛ تا آنجا که خداوند در قرآن مجید پس از امر به دعا و وعده استجابت «وَقَالَ رَبِّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ» می‌افزاید: کسانی که در برابر این رابطه نزدیک خلق و خالق تکبر می‌ورزند به زودی با ذلت وارد دوزخ می‌شوند: «إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ». و در جایی دیگر از قرآن مجید می‌خوانیم: «فَلْ مَا يَعْتَبُوا يَكْفُرُوا لَوْ دَاعَوْا كُمْ»؛ (بگو: پروردگارت برای شما ارزشی قائل نیست اگر دعای شما نباشد).

در اهمیت فوق العاده دعا در فرهنگ اسلامی همان بس که دعا زیباترین رابطه خلق با خالق است و باعث طراوت روح انسان و نور امید بر آن می‌شود. دعا انسان را به اصلاح خویشستن و تهذیب اخلاق دعوت می‌کند. دعا نزدیک ترین و مؤثرترین رابطه انسان با خداست. به هنگام دعا، انسان با تمام وجودش خدا را مخاطب ساخته و از فضل و رحمتش طلب می‌کند و با خضوع و تذلل او را می‌خواند و خواسته‌های خود را بی‌پرده به عرض او می‌رساند.

گفتنی است به هنگام دعا تمام حجاب‌ها میان خداوند و بندگان برداشته می‌شود و انسان، مستقیماً او را مخاطب قرار داده و تمام نیازهای خود را با او در میان می‌گذارد. اضافه بر این، شکی نیست که دعا نقش بسیار مؤثری در تربیت نفوس انسانی و سوق آنها به مراتب کمال دارد که بسیاری از آن غافل اند. با این که خداوند به انسان بسیار نزدیک است «وَتَحَنُّنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ» ولی بسیار می‌شود که انسان با غفلت و بی‌توجهی از او فاصله می‌گیرد و دور می‌شود. دعا می‌تواند این دوری را تبدیل به نزدیکی کند و این فاصله را از میان بردارد چرا که انسان به هنگام دعا، قرب و نزدیکی خود را به خدا کاملاً احساس می‌کند. دعا همچون باران بهاری است که سرزمین دل‌ها را سیراب می‌کند و شکوفه‌های ایمان و اخلاص و عشق و عبودیت را بر شاخسار روح انسان ظاهر می‌سازد. دعا نسیم روح بخش قدسی است که همچون دم مسیحا عظم رمیم را به اذن الله حیات می‌بخشد.

دعا دریای موجی است که گوهرهای فضائل اخلاقی را در درون وجود انسان پرورش می‌دهد. هر نفسی که با دعا همراه است ممد حیات است و مفرج ذات و هر دلی که با نور دعا قرین است با تقوای الهی همنشین است. دعا کننده، وصول به مقاصد شخصی یا نوعی خود را از خدا می‌طلبد و خداوند تربیت و پرورش روحانی او را از طریق دعا می‌خواهد.

بر همین اساس حجت الاسلام والمسلمین محمود معرفت پژوهشگر مسائل دینی، از رهگذر شرح و دعاهای ایام هفته حضرت زهرا سلام الله علیها، زوایای پنهانی که در این ادعیه نورانی نهفته است را مطرح و مطالب آن تقدیم مخاطبان می‌شود. آنچه در ادامه می‌خوانید بخش هشتم این سلسله مطالب است:

حضرت فاطمة (س) فی دُعَاءِ يَوْمِ السَّبْتِ: اللَّهُمَّ افْتَحْ لَنَا خَزَائِنَ رَحْمَتِكَ، وَهَبْ لَنَا اللَّهُمَّ رَحْمَةً لَا تَعْدُبُنَا بَعْدَهَا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَارْزُقْنَا مِنْ فَضْلِكَ الْوَاسِعِ رِزْقًا حَلَالًا طَيِّبًا، وَلَا تُحَوِّجْنَا وَلَا تُفْقِرْنَا إِلَى أَحَدٍ سِوَاكَ، وَزِدْنَا لَكَ شُكْرًا، وَإِلَيْكَ فَقْرًا وَفَاقَةً، وَبِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ غِنَى وَتَعَقُّفًا. اللَّهُمَّ وَسِّعْ عَلَيْنَا فِي الدُّنْيَا، اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ أَنْ نَزُولَ وَجْهَكَ عَنَّا فِي حَالٍ وَتَحَنُّنُ تَرْغَبُ إِلَيْكَ فِيهِ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَعْطِنَا مَا نُحِبُّ وَاجْعَلْ لَنَا قُوَّةً فِيمَا نُحِبُّ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

حضرت زهرا سلام الله علیها در یکی از جملات دعای روز شنبه افزایش شکر، نیاز و احتیاج به خدای متعال را درخواست می‌کنند.

در این بخش دو جمله «و زدنا لک شک را» و «و الیک فقرا و فاقه» مشاهده می شود. از نظر جمله شناسی عربی واوی که در اول جمله دوم آمده عطف به جمله اول و واوی که در جمله اول آمده عطف به جمله «ارزقنا» است.

از منظر فرهنگ مبارک اسلامی شکر یکی از موضوعات بسیار مهم است. شکر در قرآن مجید گاهی از موارد اخلاقی و گاهی از موارد اعتقادی است. شکر اخلاقی به این معنا است که انسان بعد از آنکه دریافت آنچه دارد نعمت است در مقابل نعمت حال سپاس پیدا می کند. اما شکر اعتقادی به این معنا است که انسان نعمت را در بینش خود چنان می یابد که جهان بینی او آمیخته با سپاس می شود در نتیجه انسان معتقد که دیدگاه سپاسی دارد اگر چه نعمت های محسوس و مشهود را نداشته باشد باز هم بینش او بینش سپاسی است.

آیه ای در قرآن بیان شده است که در آن خدای متعال این مطلب را به عنوان شرط مطرح می کند. خداوند متعال در آیه ۷ سوره مبارکه ابراهیم می فرماید: «و اذ تاذن ربکم لان شکرتم لازیدنکم و لان کفرتم ان عذابی لشدید»؛ و باز به خاطر آرید وقتی که خدا اعلام فرمود که شما بندگان اگر شکر نعمت به جای آرید بر شما می افزایم و اگر کفران کنید عذاب من بسیار سخت است. این آیه شریفه یکی از فرمایشات حضرت موسی کلیم الله علیه السلام است. سرآغاز این آیه «واو» عطفی است که به بیان حضرت موسی علیه السلام برمی گردد.

یکی از زیبایی های قرآن این است که مشترکات حقیقت گویی انبیا و انسان های علاقمند به انبیا را بیان فرموده است. یکی از این مشترکات همین عبارت است، موسی علیه السلام به دلیل اینکه با ساحت الوهی مرتبط بود به این حقیقت دست یافته است که خدای متعال فرمود «لان شکرتم لازیدنکم».

در این آیه شریفه خداوند نمی فرماید اگر شکرگزار باشید نعمت شما را می افزایم بلکه می فرماید من شما را افزایش می دهم. این آیه انسان را به یاد بیتی از شیخ اجل سعدی می اندازد که گفت: شکر نعمت نعمت افزون کند. این بیت در عین حال که حقیقتی را ارائه داده است اما با توجه به آیه شریفه تام و کامل نیست. زیرا در آیه شریفه خداوند نمی فرماید اگر شکرگزار باشید من نعمت شما را افزایش می دهم بلکه می فرماید من شما را افزایش می دهم و مراد افزایش گستره جان انسان است تا انسان آمادگی دریافت نعمت های عالی و اعلا را پیدا کند.

برای انس با این آیه ابتدا باید دانست که آیا منظور از شکر در این آیه شکر اخلاقی است یا شکر اعتقادی. به اختصار می توان گفت این آیه توان ارائه هر دو نوع شکر اخلاقی و اعتقادی را دارد و اگر انسان بتواند هر دو شکر را در خود ایجاد کند حاصل آن ازدیاد گستره جانش خواهد بود. با توجه به این آیه گویی خدای متعال ازدیاد و افزایش جان فرد سپاسگزار را خود متولی شده است.

حضرت زهرا سلام الله علیها در این دعای شریف از خدای متعال درخواست می کنند خداوند کاری کن که شکرگزاری ما نسبت به تو در حال ازدیاد و افزایش باشد چرا که بر اساس آیه شریفه ازدیاد شکر ازدیاد گستره جان را در پی دارد. حضرت در این فراز از «لام» اختصاص استفاده کردند و با واژه «لک» بیان داشتند خداوند می خواهم خالص برای تو شکرگزار باشم و هیچ موضوع و موردی در این باب منظور من نباشد. مراد حضرت زهرا سلام الله علیها این است که من به افزایش نعمت و هیچ مسئله دیگری نظر ندارم و تنها می خواهم اختصاصاً شکرگزار تو باشم.

اگر چه اثر وضعی شکرگزاری از منظر قرآن افزایش است اما حضرت زهرا سلام الله علیها به خدای متعال عرضه می دارند من شکر را نه برای افزایش بلکه شکرگزاری را اختصاصاً برای تو می خواهم. مولوی در مثنوی می گوید نام احمد جمله نام انبیا است چون که صد آمد نود هم پیش ماست. بر همین اساس اگر انسان تمام رفتارهایش را به خداوند و برای رضای خدا اختصاص دهد در این صورت ازدیاد جان را نیز برای خود فراهم آورده است. حضرت زهرا سلام الله علیها در این دعا جایگاه خود را تنزل نمی دهند و در جایگاهی رفیع و مترقی سپاس خود را به خداوند متعال اختصاص می دهند.